

Benedek Mariann

Huntington nyomában

Samuel Phillips Huntington életművének részletes bemutatására nincs szükség. Neve nemcsak a 2001-ben magyarul is megjelent, vitákat kiváltó, de mindenképpen nagy hatású könyve, *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása* óta ismert a hazai tudományos közvélemény előtt. Ezért csak röviden, inkább emlékeztetőül szólnunk róla, hiszen életrajzába – a tudományos világ nagy veszteségére – azóta új, végső bejegyzés is került: az 1927. április 18-án New Yorkban született történész, politológus 2008 decemberében (Szenteste) elhunyt. Angolszász protestáns elkötelezettségű családi kulturális gyökereire mindig büszke volt, és ebben látta az amerikai kultúra mindenkor megőrzendő alapját. 1950-től 2007-es visszavonulásáig tanított a Harvard Egyetemen. Volt időszak, amikor az amerikai nagypolitikába is belekóstolt, de életútja alapvetően az oktatás és a tudomány világához kötődött. Pályafutása során tizenhét könyvet és közel száz tudományos tanulmányt tett közzé, amelyek zömmel a világ szerkezeti átalakulásainak politikai, társadalmi, gazdasági jelenségeihez kapcsolódtak. A most bemutatandó, utolsó könyvében (*Kik vagyunk mi? Az amerikai nemzeti identitás dilemmái*) ugyancsak ennek megőrzését ajánlotta az amerikaiaknak; ettől téve függővé a nemzeti identitás megújulását és a nemzet jövőjét. A terjedelmes mű (682 oldal) négy részre, azon belül tizenkét fejezetre tagolódik. Tényadatokon

és szociológiai kutatásokon alapuló táblázatok és ábrák növelik a tudományos hi-telességét, egyúttal szemléletessé teszik tartalmát. Bizalmatlan kritikussai elismerik ugyan ezeket a tudományos elemeket és törekvéseket, de a háttérben gyanakvóan apologetikus motívumokat vélnek felfedezni (nem minden alap nélkül). Huntington maga is utal rá, hogy bizonyos szubjektívizmus megjelenhet munkájában, bármennyire törekedett is az objektivitásra. A könyv olvasása közben felmerülhet a gondolat, hogy azzal a lenyűgöző tény- és adatismerettel, amellyel Huntington rendelkezett, és amelyet könyvének írásakor felhasznált, másfajta paradigmával egészen más következtetésekre és magyarázatokra lehetne jutni. Például – Huntington szerint – az Amerikába bevándorlók nemzedékei számára az az amerikai magkultúra jelentette a vonzerőt, amely „az alapító 17-18. századi telepések kultúrája volt, és alapvetően ma is az”. Amely bizonyosan magában foglalja a keresztény vallást, a protestáns értékeket és munkaerkölcsöt; ide tartoznak az angol nyelv, a jog, törvényesség és kormányzati hatalom korlátozásának brit hagyományai, valamint az európai művészeti, irodalmi, filozófiai és zenei műveltség elemei. Ebből kiindulva, joggal tehetnénk fel az általa felvetett kérdést: ez a kulturális vonzerő lett volna az oka, hogy az 1929-33-as gazdasági világválság idején Magyarországról is – József Attila szavaival – „kitántorgott Amerikába

másfél millió emberünk”? És nem a meg-alapozott remény, hogy ott munkát és fizetést lehetett kapni, meg lehetett élni? Vagy Huntingtonnak lenne igaza, hogy „éppen az angolszász-protestáns kultúra, értékek és intézmények vonzották őket Amerikába”? (78. o.)

Talán Huntington tévedett. Azt készsággel elfogadhatjuk, hogy a kívüállók eleinte alkalmazkodási kényserből, a későbbiekben önkéntesen közeledtek, majd asszimilálódtak ehhez a kultúrához. De az első motivációs okok anyagi-gazdasági okok voltak. A korrektség megkívánja, hogy megemlítsük, a könyvben másutt a szerző utal a gazdasági tényezőkre is. [„A múltban bevándorlók millióit lényegében ez a kultúra, illetve az általa kibontakoztatott gazdasági lehetőségek vonzották Amerikába.” (18. o.)]. Mindez nem változtat azon a tényen, hogy a könyv egészére jellemző az anyagi-gazdasági viszonyok figyelmen kívül hagyása, vagy periférikus kezelése. A mű stílusa és tárgyalásmódja profeszszionális. A szerző történelmi magabiztossággal mozog nemcsak az USA, de a világtörténelmi és világpolitikai tények között és válogatja ki empirikus argumentumait; másrészt feltételezi az amerikai történelemnek az átlagos olvasónál részletesebb ismeretét. Ami bizonyos nehézségeket okozhat és többletmunkát igényel a nem angolszász műveltségűektől, ám ez – a könyv értékeinek tükrében – vállalható és „megtérülő befektetés” lesz. A könyv megállapításai, következtetései helyenként imponálóak, máshol gondolatébresztők és vitára késztetők. Sokszor azért marad hiányérzete a Huntington társadalom- és kultúrafelfogásától eltérő paradigma mentén gondolkodó elemzőnek, mert a szerző a szükségesnél szűkebb társadalmi mezőben vizsgálja az identitás forrásait, változási okait; megmarad a szellemi kultúra területén és alig, vagy egyáltalán nem

kutatja az anyagi kultúra, a gazdasági folyamatokkal való összefüggéseit.

Az I. rész két fejezetében az identitás és különösképp a nemzeti identitás általános elemzését adja a szerző, bemutatva társadalmi funkcióit, elemeit és változó struktúráját. Huntington a különböző horizontú identitásokat megkülönböztetve, a nemzeti identitáshoz viszonyítva beszél nemzetek alatti és nemzetek feletti identitásokról. Az utóbbiak formálódásában kiemeli napjaink globalizációs folyamatainak, illetve azok hatásainak szerepét. Rámutat, hogy a nemzeti identitások társadalmi súlya és szerepe kultúrafüggő. Az identitástudatokban fellelhető ellenségkép fontosságát szociálpszichológiai elemzéssel mutatja be. Minden társadalmi összeütközés forrását – mely szerint az embereknek szükségük van ellenségekre és szövetségesekre – az egyén pszichéjében véli megtalálni.

Újszerű módon tárgyalja a különböző identitások viszonyát. Megkülönbözteti az identitásokat forrásaik szerint; ezek közül 48 egyszerű identitást nevesít, amelyek mindegyike egy-egy típusú forrásból táplálkozik. Ezeket az identitástípusokat mintegy önálló entitásokként értelmezi a szerző, megkülönböztetve a belőlük építkező és strukturálódó származtatott (összetett) identitásoktól. Az utóbbiakhoz sorolja a nemzeti identitást. A nemzeti identitás összetevő forrásainak száma és a köztük lévő hierarchikus viszonyok száma változhat, és egy-egy nép esetében a történelem során változott is.

Adós marad Huntington a nemzeti identitás változásai belső okainak elemzésével, illetve elnagyoltan kezeli ezt a problémát. A külső hatásoknál megelégszik azok felvillantásával – például – más kultúrájú tömegek bevándorlásával.

A II. rész négy fejezete az amerikai identitás részletes elemzését, történelmi vál-

tozásainak – gazdag történelmi anyagon alapuló – bemutatását tartalmazza. Bár az egész könyv az amerikai identitásról szól, de az egyes részek az identitások és a nemzeti identitás általánosabb érvényű problémáit is tárgyalják. Az első részben bőségesebb az ilyen szempontú választék. A további részekben nagyobb hangsúly esik az elméletileg tisztázott tudományos gondolatok alkalmazására, az amerikai helyzetelemzésre.

A III. és IV. rész Amerika jelenének diagnosztizálásáról és jövőbeli terápiájáról szól. Erőteljesen érződik Huntington aggódása. Miközben hű marad gyökereihez, törekszik annak változási kényszereit objektíven figyelembe venni. Ezek: a bevándorlók nagy száma (különösen a hispánok) miatt a lakosság összetételének változása, az afro-amerikai népesség politikai súlyának megnövekedése, a globalizáció folyamatai és hatásai stb. Különösen a bevándorlás okozta népességi arányok változása aggasztja. Prognózisában Amerika jövőjét attól teszi függővé, hogy mennyit képes megőrizni eredeti „magkultúrájából”, illetve – kilengések után – miként tud visszatérni az angolszász protestáns szellemű és az Amerikai Hitvallás alapozta kultúrához és identitáshoz.

A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása című művében még egyértelműen a multikulturalizmustól félti az amerikai társadalmat és elhibázottnak tartja azok folyamatainak kultúrpolitikai támogatását. Ebben a könyvében már tudósi objektivitással törekszik tudomásul venni a tényeket, hogy Amerika soknemzetiségű (etnikumú) ország, multikulturális folyamatokkal. Továbbra is figyelmeztet a veszé-

lyekre, azokat reálisnak tekinti, de bizonyos feltételek mellett már kezelhetőnek tartja, legalábbis annak is ad esélyt. Nagy terjedelemben foglalkozik a hispanizálódással, a spanyol ajkú bevándorlók magas számának problémájával. 2000-ben a mexikói születésűek száma már 7,8 millió volt, ami a külföldön született amerikai népesség 27,6 százaléka (353. o.) Végkövetkeztetése (terápiája) mégis csak az, hogy Amerikának az angolszász-protestáns etika és az Amerikai Hitvallás elvei (szabadság, demokrácia stb.) alapján kell megújítania kultúráját és nemzeti identitását. Hosszú távú megoldás csak az lehet, ha ez a kultúra szippantja be a bevándorlókat, ebben az irányba asszimilálódnak.

Amerikának még egy kérdésre kell felelnie, milyen úton induljon tovább: kozmopolita, imperialista és/vagy nacionalista irányba? A jövő alternatíváját Huntington nyitva hagyja a könyv utolsó bekezdésében: „Az amerikai elitek jelentős elemei inkább afele hajlanak, hogy Amerika kozmopolita társadalom legyen, míg más elitek azt szeretnék, ha imperialista szerepet öltene magára. Az amerikai nép túlnyomó többsége a nacionalista alternatíva mellett elkötelezett és meg akarja őrizni, meg akarja erősíteni a több évszázados amerikai identitást. Amerika lesz a világ. A világ lesz Amerika. Amerika Amerika marad. Kozmopolita? Imperialista? Nacionalista? Az amerikaiak választása nemzetük és az egész világ jövőjére befolyással lesz.” (569. o.)

Huntington könyve a jövőben minden bizonnyal megkerülhetetlen lesz – pro vagy kontra – a társadalmi és nemzeti identitás témakörben készülő más művek szerzői számára.

(*Samuel P. Huntington: Kik vagyunk mi? Az amerikai nemzeti identitás dilemmái, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2005*)